

نگاهی کوتاه به تاریخ روزنامه نگاری ایران

○ معین‌الدین محرابی

که بالطبع، کثرت روزنامه‌نگاران، نویسندگان و خبرنگاران را در پی دارد.

تحول دیگری که در این عرصه پدید می‌آید، پیدایی شماری از پژوهشگران مطبوعاتی است؛ پژوهشگرانی که در عرصه‌های مختلف مطبوعات ایران و از جمله تاریخ مطبوعات ایران به تحقیق و تفحص می‌پردازند و به تولید آثار تحقیقی مبادرت می‌ورزند.

تحول اخیر را می‌توان یکی از ارزشمندترین تحولاتی که در حیات مطبوعات ایران پدید آمده است به شمار آورد.

البته در این خصوص یادآور می‌گردد، پرداختن به تاریخ مطبوعات ایران از آن جهت حائز اهمیت است که از سرگذشت جامعه و دگرگونی‌های آن خبر می‌دهد و از خلال آن نیز می‌توان به زوایای ناشناخته تاریخ، فرهنگ، سیاست و ادبیات ایران پی برد.

از جمله پژوهشگران مطبوعات ایران که با تولید آثار پژوهشی فراوان موفق به روشن نمودن زوایای مبهم و تاریک تاریخ مطبوعات ایران گردیده آقای سید فرید قاسمی است که سطور ذیل به معرفی اجمالی یکی از آخرین آثار وی اختصاص داده شده است.

یکی از تازه‌ترین کتابهایی که درباره مطبوعات ایران به چاپ رسیده، کتاب دوجلدی تاریخ روزنامه‌نگاری ایران است که مشتمل بر مجموعه مقالات نویسنده پرکار آقای سیدفرید قاسمی است. مقالات مندرج در جلد اول این کتاب، پس از یک «پیش‌گفتار» و مقدمه‌ای با عنوان «تاریخچه

قرار می‌گیرد؛ فراز و فرودهای بسیاری را تجربه می‌کند؛ و در نهایت پس از گذشت یک و نیم قرن و آن نیز در اوج تکامل خود، که البته با روزنامه‌نگاری نوین جهان غرب فاصله بسیار داشت، پای به نخستین سال پیروزی انقلاب اسلامی می‌گذارد. علیرغم مشکلات فراوانی که از همان نخستین روزهای پیروزی انقلاب متوجه مطبوعات ایران می‌گردد، تحولات ارزشمندی نیز در مسیر روزنامه‌نگاری ایران رخ می‌دهد که از جمله این تحولات، کثرت عناوین و موضوعات نشریات است

- تاریخ روزنامه‌نگاری ایران (مجموعه مقالات)، (۲ جلد)

- سیدفرید قاسمی

- سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

- چاپ اول، پاییز ۱۳۷۹

- ۹۲۸ صفحه

- قیمت ۴۰۰۰۰ ریال

- تیراژ ۳۰۰۰ نسخه

اگر چه روزنامه‌نگاری فارسی در ایران با کاغذ اخبار میرزا صالح شیرازی که در سال ۱۲۵۳ هجری قمری آغاز می‌شود - یعنی شروع آن در عهد محمدشاه قاجار است - ولی در واقع باید گفت، انتشار روزنامه‌نگاری منظم فارسی از حدود چهارده سال بعد، یعنی از عهد ناصرالدین شاه و به خصوص دورهٔ صدارت امیرکبیر و با انتشار روزنامهٔ وقایع اتفاقیه، از پنجم ربیع‌الثانی ۱۲۶۷ هجری قمری آغاز شده است. در آن زمان فقط درباریان و دیوانیان عالی رتبه و بازرگانانی که با خارج و به ویژه با هند و روسیه و برخی دول اروپایی در ارتباط بودند، از وجود Newspaper به معنای کاغذ اخبار و «گازت» که یک لغت فرانسوی بود و در برخی کشورها و از جمله روسیه به کار می‌رفت با خبر بودند. توده‌های مردم از زمان انتشار وقایع اتفاقیه با روزنامه و روزنامه‌نگاری آشنا شدند.

روزنامه و روزنامه‌نگاری ایرانی از زمان پیدایی کاغذ اخبار به بعد، آرام آرام در مسیر تطور و تکامل

روزنامه و روزنامه‌نگاری ایرانی از زمان پیدایی کاغذ اخبار به بعد، آرام آرام در مسیر تطور و تکامل قرار می‌گیرد؛ فراز و فرودهای بسیاری را تجربه کند؛ و در نهایت پس از گذشت یک و نیم قرن و آن نیز در اوج تکاملی خود، که البته با روزنامه‌نگاری نوین جهان غرب فاصله بسیار داشت، پای به نخستین سال پیروزی انقلاب اسلامی می‌گذارد

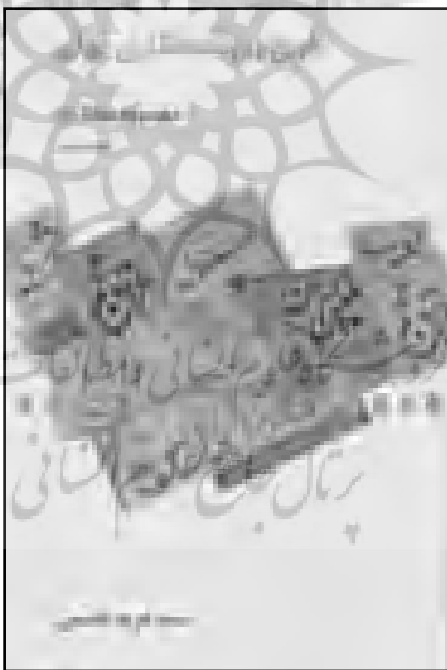

از جمله پژوهشگران مطبوعات ایران که با تولید آثار پژوهشی فراوان موفق به روشن نمودن زوایای مبهم و تاریک تاریخ مطبوعات ایران گردیده آقای سید فرید قاسمی است

در پی آنچه گذشت سه پیوست آمده است: پیوست یک، مشتمل بر «سال نگار رویدادهای مطبوعاتی در ایران»، پیوست دو، مشتمل بر دو مقاله با عناوین «نخستین شرکت چاپ و نشر کتاب در ایران» و «موسسه خاور»، پیوست سه نیز که عنوان «کارنامه یک دهه» را دارد، کارنامه فعالیت‌های نوشتاری نویسنده کتاب از سال ۱۳۷۰ تا تیر سال ۱۳۷۹ است.

سوی چند مقاله‌ای که برای نخستین بار، در این کتاب انتشار یافته، بقیه مقالات ابتدا در نشریات مختلف به چاپ رسیده و سپس در این مجموعه گردآوری شده است. این نکته از پیوست شماره سه کتاب که عنوان «کارنامه یک دهه» را دارد برمی آید. البته بسی بجا و شایسته بود، اگر ذیل هر مقاله اشاره‌ای به نخستین چاپ مقاله نیز می‌شد.

از جمله مزایای این کتاب، علاوه بر مقالاتی که پیرامون نشریات مختلف و وقایع روزنامه‌نگاری و... به چاپ رسیده، مطلبی است که ذیل عنوان «کارنامه یک دهه» آثار نوشتاری نویسنده را در طی یک دهه نشان می‌دهد. بنا بر آنچه که در این نوشته آمده، آقای فرید قاسمی در فاصله سالهای ۱۳۷۰ تا تیر سال ۱۳۷۹ بیش از چهارصد مقاله و چهل کتاب منتشر کرده است که این خود کارنامه بس درخشانی است. در پایان یادآور می‌شود آثار ارزشمند آقای سیدفرید قاسمی و به خصوص کتاب تاریخ روزنامه‌نگاری ایران از جمله آثاری است که پیوسته مورد استفاده پژوهشگران قرار می‌گیرد.

علیکم، اتحاد، انسانیت، کشکول، زبان ملت، نیر اعظم، تنبیه، ثریا، زبانه ذوالفقار، آژانس پرس، کانون خنده، خوشه، پیام کاوه، کاریکاتور استقلال، مجموعه راهنمای کتاب، دانش، نونهالان ایران، شوخ و سنگ، جهان مصور، انتقاد کتاب، ایده ما، کتاب امروز، آشنایی با کتاب، چاپ ایران.

در ادامه مقاله یاد شده، فصلی با عنوان «یادبود» باز شده که شامل سه مقاله در یادبود روان شادان محمدمحیط طباطبایی، محمداسماعیل رضوانی و عبدالحسین زرین کوب است.

روزنامه‌نگاری در ایران» در دو بخش تدوین شده است.

بخش اول آن «نخستین‌ها» و بخش دوم «گوناگون» نام دارد.

در بخش «نخستین‌ها» دوازده مقاله آمده که عبارت است از:

نخستین نشریه سفر در ایران، سرآغاز جنگ قلمی مطبوعاتی در ایران، سرآغاز اقتصادنویسی و نخستین نشریه اقتصادی ایران، سرآغاز طنزنویسی و نخستین نشریه طنز ایران، «تربیت» نخستین نشریه روزانه ایران، «فلاح مظفری» نخستین مجله ایران، «الاسلام» نخستین نشریه اسلامی ایران، نخستین شکل و نشریه صنف چاپ در ایران، «دانش» نخستین نشریه زنان در ایران، «حاجی رضا مطبعه» نخستین ناشر پژوهش‌های مطبوعاتی در ایران، «سینما و نمایشات» نخستین نشریه سینمایی ایران، «کتاب» نخستین نشریه کتاب در ایران.

در بخش «گوناگون» نیز هشت مقاله آمده که عبارت است از:

سالنامه‌نگاری در ایران، مطبوعات ایران در آستانه قرن بیستم، چاپ و نشر در سال پرماجرایی ۱۲۹۷ خورشیدی، پیشینه توزیع مطبوعات، موسسه روزنامه‌نگاری دانشگاه تهران، کانون مطبوعات علمی ایران، برگهایی از تاریخ مطبوعات ایران.

در جلد دوم کتاب، مقاله «از میان مطبوعات قدیم ایران» معرفی اجمالی سی نشریه قدیمی است که عبارتند از: گنجینه فنون، دعوه الحق، جریده ملی، اتحاد ملی، شهر آشوب، صراط المستقیم، سلام